

INFORMACIJA O EKONOMSKOJ I SOCIJALNOJ SITUACIJI U REPUBLICI SRBIJI TOKOM 2014. GODINE

Ekonomska kriza u Srbiji ima ozbiljne socijalne posledice usled visoke nezaposlenosti i teškoća u funkcionisanju i finansiranju države. Verovatno najbolji pokazatelj materijalnog položaja građana Srbije je činjenica da od socijalne pomoći živi oko 270.000 ljudi, 386.000 dece prima dečiji dodatak, a prema poslednjim podacima Republičkog zavoda za statistiku, stopa siromaštva iznosi 8,9%, dok je stopa rizika od siromaštva **24,6%**. Drugim rečima, svaki četvrti stanovnik u Republici je u riziku da postane siromašan ili to već jeste.

Uzroke ovome treba tražiti u: makroekonomskim trendovima koji nastavljaju da se pogoršavaju, donetoj zakonskoj regulativi, čije će se negativne posledice tek ispoljiti, merama Vlade (realno smanjenje plata i penzija) i dr. Privreda pokazuje znake recesije, mnogim privrednim subjektima prethodi bankrot usled nelikvidnosti, visok iznos spoljnog duga koji sve više opterećuje DBP, visoka stopa nezaposlenosti i sve manja stopa zaposlenosti, životni standard u konstantnom opadanju, i ostale negativne tendencije koje utiču na pogoršanje materijalnog i socijalnog položaja stanovništva.

Siromaštvo ne pogađa više samo ruralne sredine već se širi i na velike gradove. Broj lica kojima je neophodan obrok u narodnim kuhinjama je iz godine u godinu sve veći. U periodu od 2010. do 2014. godine, broj korisnika novčane socijalne pomoći u Republici Srbiji se povećao za preko 50%.

Narodne kuhinje postoje u 76 sredina u Srbiji, u kojima besplatan obrok koristi 35.320 socijalno ugroženih građana. Crveni krst Srbije od ove godine ima 700 korisnika više nego prošle godine, ali i nekoliko novootvorenih kuhinja. Naročito zabrinjava to što je gotovo svaki treći korisnik dete. S druge strane, realni rashodi za socijalnu zaštitu u padu su - u periodu 2010 - 2013. godine realno su smanjeni za čak 8%. Ovim trendom doveden je u pitanje kapacitet države da pruži adekvatnu zaštitu stanovništva u periodu rasta siromaštva i smanjivanja životnog standarda.

Kretanje i karakteristike apsolutnog i relativnog siromaštva

Podaci o kretanju apsolutnog siromaštva pokazuju da je u 2012. godine došlo do značajnog rasta stope siromaštva u odnosu na 2011. godinu, sa 6,8% na 8,8%. Prema najnovijim podacima, stopa apsolutnog siromaštva stanovništva Srbije iznosi 8,6%, odnosno ukupan broj siromašnih u Srbiji iznosi 610.000 lica.

Posmatrano prema faktorima rizika, ukupno **24,6% (1,76 miliona) stanovništva Republike Srbije je u riziku od siromaštva**, 27% ili 1,92 miliona stanovništva živi u izrazito teškoj materijalnoj situaciji i uskraćene su im egzistencijalne potrebe, 13,6% živi u domaćinstvima sa niskim intenzitetom rada (972 hiljade), u kojima članovi ne rade ili rade veoma malo, i koja imaju relativno nizak dohodak.

Prag rizika od siromaštva u 2012. godini iznosio je 13.680,00 dinara prosečno mesečno za jednočlano domaćinstvo, dok za četvoročlano domaćinstvo prag siromaštva iznosi 28.728,00 dinara.

U poređenju sa 28 zemalja EU, Republika Srbija ima najveću stopu rizika siromaštva (24,6%). Ta vrednost je znatno iznad prosečne stope rizika siromaštva EU-28 (16,9%), kao i prosečne stope rizika siromaštva u novim članicama EU-12 bez Hrvatske (17,3%), ali i

iznad zemalja sa najvećom stopom rizika siromaštva - Grčke i Rumunije (23%) i Španije (22%).

Socijalna zaštita

Od 2010. do 2014. godine, udeo rashoda za socijalnu pomoć u BDP-u se gotovo duplirao, međutim, i pored toga, obuhvat ugroženih ovim davanjem je nizak, svakako i zbog činjenice da je siromaštvo rasprostranjeno, dok su uslovi za dodeljivanje prava restriktivni.

U apsolutnom iznosu, iznosi pomoći su niski sa aspekta mogućnosti zadovoljenja osnovnih potreba ugroženog stanovništva.

Osnovni preduslov za rast životnog standarda i smanjenje siromaštva jeste povećanje zaposlenosti i smanjenje nejednakosti dohotka. Zaposlenje znatno smanjuje rizik od siromaštva, ali ključni faktor koji dovodi do izlaska iz siromaštva jeste kvalitet zaposlenja tj. sigurna zarada od koje može dostojanstveno i kvalitetno da se živi. Postojanje bezbedne i zdrave radne sredine, povoljno radno okruženje i kvalitetni međuljudski odnosi su ključni faktori kvalitetnog zaposlenja. S druge strane, kvalitetno zaposlenje podrazumeva društveno odgovorno poslovanje u kojem se poštuju i razvijaju kolektivna prava zaposlenih, gde se investira u ljudski kapital, zdravlje i bezbednost i usavršava socijalni dijalog kako u mikrosredinama tako i u širim okvirima, uključujući i nacionalni nivo.

Opšte karakteristike tržišta rada

Pogoršanje ključnih pokazatelja tržišta rada tokom 2014. godine ogleda se u konstantno veoma visokoj stopi dugoročne nezaposlenosti i niskoj stopi zaposlenosti, kao i u tendenciji pogoršanja ovih pokazatelja. Pored toga smanjuje se stopa aktivnog stanovništva koji je sposobno i voljno da radi. Visoka opšta stopa neaktivnosti rezultat je institucionalnih rešenja na tržištu rada i demografskih faktora, uključujući starenje stanovništva i radne migracije.

Velika ponuda radne snage i mala tražnja, otežan ulazak na tržište rada - posebno mladih, žena i osoba sa invaliditetom, sve nesigurniji uslovi rada, rad na crno, kršenje Zakona o radu i Zakona o bezbednosti i zdravlju na radu, samo su neke od karakteristika tržišta rada u Srbiji.

Međutim, statistika tržišta rada pokazuje neke kontradiktorne trendove za koje smatramo da su teško mogući. Naime, po Anketi o radnoj snazi dolazi do pada stope nezaposlenosti i porasta zaposlenosti, što je u recesiji, u kakvoj je trenutno privreda Srbije, nemoguće. S druge strane, takođe zvanični podaci o broju zaposlenih pokazuju da je formalna zaposlenost sve manja. Po poslednjim podacima Ankete o radnoj snazi, u Srbiji je ukupno zaposleno 2.404.930 lica, od toga formalno zaposlenih je 1.689.000 lica (prema Mesečnom statističkom biltenu o zaposlenima i zaradama). Mogući razlozi ovakvih pokazatelja su sezonski i privremeni poslovi ali i neformalna zaposlenost koja je u porastu.

Zaposlenost - ukupan broj zaposlenih u julu 2014. je iznosio **1.689.000 lica** i u odnosu na jul 2013. godine smanjen je za 1,5%.

U drugom kvartalu 2014. godine formalna zaposlenost je bila u međugodišnjem padu od oko 2%, što je u skladu sa kretanjem drugih makroekonomskih indikatora, pre svega recesijom.

Od 2010. do danas je izgubljeno oko 200.000 radnih mesta.

Stopa zaposlenosti u Republici Srbiji je u konstatnom padu. Prema poslednjim statističkim podacima ona iznosi **40,6%**.

Zaposlenost će se i u narednom periodu smanjivati usled reformi u javnom sektoru i privatizacije društvenih preduzeća. Mnoge od ovih firmi će završiti u stečaju a neke će doživeti likvidaciju.

Nezaposlenost

- Ukupan broj nezaposlenih na kraju oktobra 2014. godine = **741.362 lica** (od toga 185.118 lica sa teritorije Vojvodine)
- Broj lica koja traže zaposlenje **868.618** (pored nezaposlenih lica obuhvata i privremeno nesposobne ili nespemne za rad, lica kojima miruju prava po Zakonu, zaposlene koja traže promenu zaposlenja i druga lica koja traže zaposlenje).

Nezaposlenost starijih radnika tokom poslednjih godina raste, i ova grupa pre svega pogođena je procesima privatizacije i restrukturiranja preduzeća. Stopa nezaposlenosti lica sa nižim stepenom obrazovanja takođe je u porastu, što u kombinaciji sa drugim faktorima ranjivosti prvenstveno pogađa teže zapošljiva lica na tržištu rada: Rome, osobe sa invaliditetom, starije radnike i stanovništvo iz ruralnih područja.

Stopa aktivnosti mladih u dužem je opadanju, a **stopa nezaposlenosti mladih** je od početka krize naglo porasla - sa 35,1% u 2008. godini na 49,4% u 2013. godini. Pored toga što su nezaposleni i neaktivni, značajan broj mladih ljudi je istovremeno i van procesa obrazovanja i obuke - oko 150 hiljada (19,5% ukupnog broja mladih starosti 15-24).

Stopa nezaposlenosti koja je pre početka krize 2008. godine bila 14%, zatim je 2012. godine dostigla 23%. U 2013. i početkom 2014. godine ona se kretala oko 20%, da bi prema poslednjim podacima Ankete o radnoj snazi, stopa nezaposlenosti lica radnog uzrasta 15-65 godina, iznosila **18,4%**, odnosno za lica preko 15 godina ona iznosi **17,6%**. Ovaj efekat smanjenja nezaposlenosti praćen je i padom formalne zaposlenosti i aktivnog stanovništva što ima uticaj na smanjenje potrošnje i pojačanje recesivnih trendova.

Objašnjenje za to što nam padaju i zaposlenost i nezaposlenost može se potražiti u načinu evidentiranja onih koji nemaju posao. Naime, statistika u zaposlene ubraja i one koji rade samo nekoliko sati nedeljno tako da nije neobično što se ovi tzv. administrativni (statistički) podaci ne podudaraju sa realnim trenutnim stanjem. To najbolje pokazuje porast stope neformalno zaposlenih lica (koji rade na crno).

Neformalna zaposlenost - rad na crno

Stopa neformalne zaposlenosti (rad na crno u ukupnom broju zaposlenih) aprila 2013. je iznosila 18,2%, u drugom kvartalu 2014. iznosila je 21,2%, dok se **u trećem kvartalu 2014. godine povećala na 23,4%**.

Ova stopa predstavlja broj onih koji rade bez formalnog ugovora o radu u ukupnom broju zaposlenih. Ta kategorija obuhvata zaposlene u neregistovanim firmama ili registvoanim, ali bez formalnog ugovora o radu i bez socijalnog i penzionog osiguranja.

Odnos broja zaposlenih i penzionera

Druga otežavajuća okolnost je što broj penzionera iz godine u godinu beleži povećanje. Podaci Fonda penzijsko-invalidskog osiguranja za mart kažu da u Srbiji ima 1.726.611 penzionera, oko 150 hiljada više nego pre pet godina. Broj penzionera je premašio broj zaposlenih za oko 30 hiljada.

Slika postaje još sumornija ako se vidi koliko ljudi radi u javnom, a koliko u privatnom sektoru. U državnim firmama i institucijama (javni sektor) zaposleno je nešto manje od 780.000 ljudi, što znači da u privatnim kompanijama ima gotovo 910.000 radnika. Prema ovim podacima, blizu milion ljudi treba da izdržava 1,7 miliona penzionera, gotovo 900.000 nezaposlenih i veliki deo državnih, gradskih i opštinskih firmi i institucija. Broj izdržavanih lica premašio je broj aktivnih lica, što utiče na teškoće u funkcionisanju države (penziono i zdravstveno osiguranje, obrazovanje, nauka, kultura i dr), kao i na održavanje likvidnosti (unutrašnje i spoljne).

Ekonomska kretanja u Republici Srbiji u 2014. godini

Ekonomiju u 2014. godini karakterišu nepovoljne tendencije, koje se odnose na pad privredne aktivnosti, usporavanje rasta izvoza i uvoza robe, povećanje platnobilansne i fiskalne neravnoteže, povećanje spoljnog i javnog duga, pad zaposlenosti, povećanje nezaposlenosti, realni pad zarada, slabljenje dinara. Svi ovi nepovoljni pokazatelji navode na ozbiljnu zabrinutost za budući privredni rast i opštu ekonomsku i socijalnu situaciju.

Bruto domaci proizvod BDP/GDP

- 2012/2011. pad -1,9%
- U 2013. godini realan rast BDP-a od 2,5%

Kretanje bruto domaćeg proizvoda tokom 2014. godine je recesionog tipa. Stopa pada od 1,3% u drugom kvartalu, i -3,6% u trećem kvartalu 2014. godine rezultat je negativnog kretanja tokom cele godine.

Procenjuje se da će ukupna ekonomska aktivnost u 2014. godini, merena bruto domaćim proizvodom, ostvariti pad od oko 1%.

Na ovakvo kretanje BDP-a negativan uticaj prevashodno su imali: smanjenje privredne aktivnosti na koje su delimično uticale i majske poplave, usporavanje izvoza i smanjenje prometa u trgovini usled rasta cena i pada kupovne moći stanovništva. Razlozi za recesiju nisu privremeni već suštinski, i to: neodrživa fiskalna pozicija (visok i rastući javni dug i visok deficit), višegodišnje smanjenje investicija, pad kreditne aktivnosti, a u drugom kvartalu 2014. godine je došlo i do snažnog usporavanja izvoza, što je dodatno uticalo produbljenje recesije.

Posmatrano po delatnostima, u trećem kvartalu 2014. godine u odnosu na isti period prethodne godine, značajan realni pad bruto dodate vrednosti zabeležila je industrija i snabdevanje vodom i upravljanja otpadnim vodama, sa padom od 11,9 odsto.

Sledi građevinarstvo sa padom od 6,4 odsto i finansijske delatnosti i osiguranja sa padom od 3 odsto.

Prema Republičkom zavodu za statistiku, rast bruto dodate vrednosti zabeležen je u sektoru informisanja i komunikacija i iznosio je 3,2 odsto.

Posmatrano po agregatima upotrebe BDP, u trećem kvartalu 2014. godine u odnosu na isti period prethodne godine svi agregati, osim uvoza robe i usluga, pokazuju realan pad. Izdaci za finalnu potrošnju domaćinstava imali su pad od 1,2 odsto, izdaci za finalnu potrošnju neprofitnih institucija koje pružaju usluge domaćinstvima pad od 0,4 odsto, izdaci za finalnu potrošnju države pad od 1,6 odsto, bruto investicije u osnovne fondove od 7,6 odsto i izvoz robe i usluga od 5,7 odsto, dok je uvoz robe i usluga realno je porastao za 1,9 odsto.

Za prevazilaženje posledica ekonomske krize i dalji privredni rast i razvoj neophodno je povećanje investicija, zbog njihovog pozitivnog efekta na rast izvoza, povećanje

zaposlenosti i produktivnosti, transfer novih tehnologija i uključivanje privrede u međunarodne ekonomske tokove.

Industrijska proizvodnja

Industrijska proizvodnja je u drugom kvartalu 2014. godine ostvarila međugodišnji pad od 4,8%. U okviru industrijske proizvodnje visok pad od čak 13 i 14% ostvarili su rudarstvo i proizvodnja električne energije (usled majskih poplava). Uz ovaj veliki, ali privremen pad, zabrinjavajući je pad prerađivačke industrije od 2% koji nije bio toliko pod uticajem privremenih, sezonskih činilaca, već verovatno dubljih negativnih trendova.

U 2014. godini industrijska proizvodnja će, na godišnjem nivou, izvesno biti u dubokom padu.

Građevinarstvo je već tri godine uzastopno u kontinuiranom padu. Međugodišnji realni pad u drugom kvartalu 2014. godine iznosi 5,7%. Proizvodnja cementa je za 9,7% niža u odnosu na isti period prethodne godine.

Glavni razlozi za pad građevinarstva su nizak nivo investicija privatnog i javnog sektora usled niske kreditne aktivnosti kako preduzeća, tako i stanovništva (stambeni krediti).

Budžetski deficit u 2014. godini bi mogao dostići 8,5% BDP-a umesto planiranih 7,1% BDP-a, a dug opšte države (javni dug) je već premašio nivo od 70% BDP-a, i ima tendenciju rasta u narednim godinama. U januaru 2013. godine on je iznosio 60% BDP-a. Srbija se nalazi pred velikim izazovom - da bi se obuzdao dalji rast javnog duga, koji je u međuvremenu više nego udvostručen, neophodno je manjak u budžetu u narednih 3-4 godine smanjiti, za oko 6% BDP-a. Već zabrinjavajuće visok nivo javnog duga i privreda koja i dalje nije dostigla pretkrizni nivo proizvodnje, dodatno komplikuju početnu poziciju Srbije u teškom procesu ozdravljenja javnih finansija.

Smanjenje plata, penzija i određenih socijalnih davanja neminovno utiču negativno na životni standard jednog broja građana sa najmanjim primanjima.

KUPOVNA MOĆ I POTROŠAČKA KORPA

Životni standard - realna vrednost zarade sve manja a vrednost potrošačke korpe sve veća. Ako stavimo u odnos prosečnu neto zaradu sa potrošačkom korpom, za pokriće prosečne potrošačke korpe (66.000 dinara) u julu 2014. godine bilo je potrebno 1,46 prosečnih zarada, a za pokriće minimalne korpe (34.267 dinara) bilo je dovoljno 0,76 prosečne zarade.

Prosečna zarada, isplaćena u periodu januar - julu 2014. godine, u poređenju sa prosečnom zaradom isplaćenom u periodu januar-jul 2013. godine, nominalno je veća za 1,2%, a realno je manja za 1,0%. Prosečna zarada u Avgustu 2014. je iznosila 62.992 dinara BRUTO, odnosno 45.610 dinara NETO.

Minimalna zarada na mesečnom nivou je povećana sa 20.010,00 dinara na 21.054 dinara i ne pokriva ni minimalnu potrošačku korpom koja iznosila 34.267 dinara. (Minimalna cena rada po času je povećana za svega 5,2% , sa 115,00 na 121,00 dinar po radnom času. Nova minimalna cena rada je rezultata odluke Vlade RS a ne socijalnog dijaloga.).

Rast potrošačkih cena - inflacija

- U 2012. godini = 12,2%
- U 2013. godini = 7,8%
- ***Inflacija je u oktobru 2014. godine iznosila 1,8%***

Razlozi za nisku inflaciju su recesija u kojoj se nalazi privreda, pad domaće tražnje usled smanjenja lične potrošnje stanovništva, relativno stabilan kursa dinara, nizak rast cena hrane, niska uvozna inflacija i restriktivna monetarna politika.

Oporavak lične potrošnje i dalje je ograničen visokom stopom nezaposlenosti i realnim padom zarada u javnom sektoru i penzija kao glavnih izvora potrošnje.

Prosečna plata u zemljama u regionu kreće se od 340 do hiljadu evra, i većini stanovništva u regionu nije dovoljna da pokrije osnovne mesečne životne troškove ili tzv. potrošačku korpu. Najveća prosečna mesečna zarada zaposlenih na prostoru Zapadnog Balkana, je u Sloveniji 1.002,75 evra, a najniža u Makedoniji skoro tri puta manje - svega 352,47 evra, pokazuju podaci državnih agencija za statistiku.

Hrvatska je, osim Slovenije, jedina država bivše Jugoslavije koja ima prosečnu platu veću od 500 evra, naime, prosečna zarada u Republici Hrvatskoj u junu ove godine iznosila je 5.558 kuna ili 728,92 evra.

Sledi Crna Gora sa prosečnom platom koja je u avgustu ove godine iznosila 473 evra i Bosna i Hercegovina sa 423,87 evra.

Republika Makedonija je ubedljivo na dnu država bivše Jugoslavije i Zapadnog Balkana, sa prosečnom platom od svega 21.233 denara ili 352,47 evra (jun 2014).

Zaposleni u Republici Srbiji u julu ove godine imali su prosečnu platu u iznosu od 45.216 dinara ili 381,26 evra. Time je prosečna plata u Srbiji za 10.024 dinara ili 84,46 evra manja u odnosu na prosečnu mesečnu potrošnju koja je u prvom kvartalu - tromesečju ove godine iznosila 55.240 dinara - 465,72 evra.

Prosečna neto zarada isplaćena u oktobru 2014. bila je 44.938 dinara što iznosi 372 evra.

	GDP per capita USD (dec. 2013.)	Inflacija oktobar 2014. (međugodišnji rast)	Stopa nezaposlenosti	Dug prema BDP (decembar 2013.)	Prosečna zarada
Bosna i Hercegovina	3.375,47	0.30	43.74	28.30	434 EUR
Makedonija	3.577,26	-0.40	28.22	28.21	352 EUR
Srbija	3.987,62	1.80	17.60	63.80	381 EUR
Albanija	4.087,08	1.40	13.45	60.92	378 EUR
Bugarska	4.692,43	-0.40	10.80	18.90	416 EUR
Crna Gora	4.700,55	-0.50	14.54	56.84	473 EUR
Rumunija	6.072.84	1.40	6.90	38.40	529 EUR
Hrvatska	10.454,48	0.37	18.70	67.10	729 EUR
Mađarska	11.000,20	-0.40	7.10	79.20	747 EUR
Češka	14.087,72	0.70	7.10	46.04	922 EUR
Slovačka	14.911,05	0.00	12.35	54.94	906 EUR

Slovenija	18.629,96	-0.10	12.30	71.70	1.003 EUR
Švedska	44.161,12	-0.10	7.50	40.60	2690 EUR